

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه پیام نور

دانشکده حقوق و الهیات

مرکز تهران جنوب

پایان نامه برای دریافت مدرک کارشناسی ارشد

رشته حقوق جزا و جرم شناسی

گروه حقوق

عنوان پایان نامه:

بررسی جرم جعل رایانه ای در حقوق کیفری ایران

حبیب الله تورنگ

استاد راهنما : دکتر نریمان فاخری

استاد مشاور: دکتر فاطمه سوهانیان

بهمن ۱۳۹۱

(گواهی اصالت، نشر و حقوق مادی و معنوی اثر)

اینجانب حبیب الله تورنگ دانشجوی ورودی سال ۱۳۸۸ مقطع کارشناسی ارشد رشته حقوق جزا و جرم شناسی گواهی می نمایم چنانچه در پایان نامه خود از فکر، ایده و نوشته دیگری بهره گرفته ام با نقل قول مستقیم یا غیر مستقیم منبع و ماخذ آن را نیز در جای مناسب ذکر کرده ام. بدیهی است مسئولیت تمامی مطالبی که نقل قول دیگران نباشد بر عهده خویش می دانم و جوابگویی آن خواهم بود.

دانشجو تأیید می نماید که مطالب مندرج در این پایان نامه (رساله) نتیجه تحقیقات خودش می باشد و در صورت استفاده از نتایج دیگران مرجع آن را ذکر نموده است.

حبیب الله تورنگ

اینجانب حبیب الله تورنگ دانشجوی ورودی سال ۱۳۸۸ مقطع کارشناسی ارشد رشته حقوق جزا و جرم شناسی گواهی می نمایم چنانچه براساس مطالب پایان نامه خود اقدام به انتشار مقاله، کتاب، و ... نمایم ضمن مطلع نمودن استاد راهنما، با نظر ایشان نسبت به نشر مقاله، کتاب، و ... و به صورت مشترك و با ذکر نام استاد راهنما مبادرت نمایم.

حبیب الله تورنگ

کلیه حقوق مادی مترتب از نتایج مطالعات، آزمایشات و نو آوری ناشی از تحقیق موضوع این پایان نامه متعلق به دانشگاه پیام نور می باشد.

تقدیم به:

مقدسترین واژه ها در لغت نامه دلم،

• روح پاک پدرم که عالمانه به من آموخت تا چگونه در عرصه زندگی،

ایستادگی را تجربه نمایم

• و به مادرم، دریای بی کران عشق که وجودم برایش همه رنج بود و

وجودش برایم همه مهر.

• و به همسرم، اسطوره زندگی، پناه خستگی و امید بودنم.

• و به دختر دلبندم، امید بخش جانم که آسایش او آرامش من است.

سپاس گزاری:

سپاس خدای را که هر چه دارم از اوست .

با تشکر از دو استاد بزرگوارم جناب آقای دکتر نریمان فاخری؛ استاد

راهنمای ارجمند و سرکار خانم دکتر فاطمه سوهانیان؛ استاد مشاور

محترم که شایسته ی هر نوع سپاس، تجلیل و تکریم اند؛

و از تمامی اساتید محترمی که در طول دوران تحصیلی ام ، جهت آموزش و

ارتقای علمی بنده زحمت کشیده اند ، تشکر می نمایم.

چکیده

یکی از عمده ترین جرایم علیه امنیت و آسایش عمومی جرم جعل می باشد این جرم با قلب حقیقت، اعتماد عمومی به اسناد و مدارک قابل استناد در روابط اجتماعی را مخدوش و باعث ایجاد جو بی اعتمادی و تزلزل در روابط حقوقی می شود با پیشرفت سریع و تحولات نوین در وسایل ارتباطی که یکی از ویژگی بارز آنها سرعت، تنوع و تسهیل روابط می باشد، در جرم جعل سنتی نیز تغییراتی در شکل و ماهیت حادث شده که جرم جعل رایانه ای حاصل این تغییرات تکنولوژی می باشد. جرم جعل رایانه ای با جعل سنتی دارای تفاوت‌های اساسی بوده و قطعاً قوانین جزایی سنتی در مبارزه با این جرم نوین کارایی تام نداشته و همین امر قانونگذار کشورها را ناگزیر از تصویب قوانین جدید نموده که کشور ما از این حیث مستثنی نیست.

ماده ۶ قانون جرایم رایانه ای مصوب ۱۳۸۸ و ماده ۶۸ قانون تجارت الکترونیکی مصوب ۱۳۸۲ در حال حاضر به عنوان رکن قانونی جعل رایانه ای می باشند. همچنین در ماده ۱۳۱ قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح به جرایم خاص نظامیان در خصوص جعل رایانه ای نیز باید اشاره نمود. رکن مادی جرم جعل رایانه ای وفق ماده ۶ قانون مذکور شامل افعال مثبتی همچون تغییر داده ها، ایجاد داده های قابل استناد یا وارد کردن متقلبانه داده به آنها و ... بوده و بر اساس ماده ۶۸ قانون تجارت الکترونیکی شامل جعل داده پیامهای دارای ارزش مالی و اثباتی می باشد. مرتکب جرم جعل رایانه ای در هر دو قانون با توجه به عبارت "هر کس" هم شامل اشخاص حقیقی و هم حقوقی است و موضوع بزه نیز داده پیامهای دارای ارزش مالی و اثباتی و داده های قابل استناد می باشد. جعل رایانه ای الزاماً بایستی در فضاهای مجازی رایانه ای واقع و همانند جعل سنتی جرمی عمدی است.

در خصوص جرایم رایانه ای به صورت عام (که شامل موضوع این پایان نامه نیز می باشد) ، آیین دادرسی از جمله در بحث صلاحیتهای مراحل مقدماتی رسیدگی، کشف و مستندسازی و غیره دارای خصوصیات ویژه و متمایزی با سایر جرایم سنتی بوده و قوانین سنتی را با چالش هایی مواجه نموده که برای مقابله مؤثر با این جرایم لزوم بازنگری و تدوین قوانین جدید کاملاً احساس می گردد

با توجه به منابع اندک موجود و با هدف تبیین و بررسی دقیق ارکان جرم جعل رایانه ای؛ روش تحقیق در این پایان نامه به صورت توصیفی تحلیلی است و موضوعات در سه فصل تهیه و تدوین گردیده است.

واژگان کلیدی : جرم ، جعل ، رایانه ، داده ها، اسناد الکترونیکی

فهرست مطالب

عنوان.....	صفحه
مقدمه.....	۱
الف» طرح موضوع.....	۳
ب» ضرورت تحقیق.....	۴
ج» سؤالات تحقیق.....	۵
د» فرضیه ها.....	۵
ه» اهداف تحقیق.....	۶
و» پیشینه ی تحقیق.....	۶
ز» روش تحقیق.....	۷
ح» ساختار تحقیق.....	۷
فصل اول: کلیات ، مفاهیم و سابقه تاریخی و تقنینی جرائم رایانه ای با محوریت جعل رایانه ای.....	۸
مبحث اول: مفاهیم و تعاریف اجزاء موضوع.....	۱۷
گفتار اول: مفهوم ، انواع و ویژگی جرائم رایانه ای.....	۸
بند اول : مفهوم جرائم رایانه ای.....	۸

الف : تعریف لغوی.....	۸
ب: تعریف اصطلاحی.....	۸
بند دوم: خصوصیات و ویژگی های جرایم رایانه ای.....	۱۷
گفتار دوم :مفهوم جعل رایانه ای.....	۲۳
بند اول :تعریف لغوی و اصطلاحی جعل.....	۲۴
بند دوم :تعریف ومفهوم جعل رایانه ای.....	۲۵
گفتار سوم: مقایسه جعل سنتی با جعل رایانه ای.....	۳۰
مبحث دوم: پیشینه تاریخی و تقنینی جرایم رایانه ای با محوریت جعل رایانه ای.....	۳۴
گفتار اول: پیشینه تاریخی جعل رایانه ای	۳۶
گفتار دوم: پیشینه تقنینی جعل رایانه ای	۳۷
فصل دوم: ارکان تشکیل دهنده جرم جعل رایانه ای و مسئولیت کیفری ناشی از آن.....	۴۲
مبحث اول: ارکان تشکیل دهنده جرم جعل رایانه ای.....	۴۲
گفتار اول: رکن قانونی جرم.....	۴۳
گفتار دوم: رکن مادی جرم.....	۴۷
بند اول: رفتار مجرمانه.....	۴۸

- الف) رفتار مجرمانه در قانون جرایم رایانه ای ۵۰
- ب) رفتار مجرمانه در قانون تجارت الکترونیک ۵۵
- ج) رفتار مجرمانه در جعل معنوی (مفادی) رایانه ای ۶۴
- بند دوم: شرایط و اوضاع و احوال ۶۷
- الف) موضوع جرم جعل رایانه ای ۶۷
- ب) فضای ارتکاب جرم جعل رایانه ای ۶۸
- ج) مرتکب جرم جعل رایانه ای ۷۳
- بند سوم: نتیجه زیان بار ۷۷
- بند چهارم: شروع به جرم جعل رایانه ای ۸۰
- گفتار سوم: رکن روانی جرم جعل رایانه ای ۸۱
- مبحث دوم: مسئولیت کیفری ناشی از جرم جعل رایانه ای ۸۵
- گفتار اول: مجازات مرتکبین جرم جعل رایانه ای ۸۵
- بند اول: مجازات مباشرت در جرم ۸۵
- بند دوم: مجازات مشارکت در جرم ۸۸
- بند سوم: مجازات معاونت در جرم ۸۹

- بند چهارم: مجازات شروع به جرم..... ۸۹
- گفتار دوم: تشدید و تخفیف مجازات مرتکبین جرم جعل رایانه ای..... ۹۰
- فصل سوم: آیین دادرسی و چگونگی رسیدگی به جرایم رایانه ای با محوریت جعل رایانه ای..... ۹۳**
- مبحث اول: چگونگی کشف جرم جعل رایانه ای و تحقیقات مقدماتی در آن..... ۹۴
- گفتار اول: کشف جرم جعل رایانه ای..... ۹۴
- گفتار دوم: تحقیقات مقدماتی جرم جعل رایانه ای..... ۱۰۳
- مبحث دوم: ادله اثبات و صلاحیت کیفری در جرایم رایانه ای با محوریت جعل رایانه ای..... ۱۱۴
- گفتار اول: ادله اثبات در جرم جعل رایانه ای..... ۱۱۴
- بند اول: تحول تاریخی دلایل اثبات دعوا (از ادله سنتی تا ادله دیجیتال و الکترونیک)..... ۱۱۶
- بند دوم: عناصر دلیل دیجیتال..... ۱۱۷
- بند سوم: تصدیق اصالت دلیل دیجیتال..... ۱۱۹
- گفتار دوم: صلاحیت کیفری در جرایم رایانه ای با محوریت جعل رایانه ای..... ۱۲۳
- بند اول: چالش های قواعد صلاحیت در فضای مجازی..... ۱۲۳
- بند دوم: شاخص های تعیین محل ارتکاب جرایم رایانه ای..... ۱۳۱
- بند سوم: صلاحیت درون مرزی محاکم کیفری در رسیدگی به جرایم رایانه ای..... ۱۳۷

۱۳۷	الف) صلاحیتها - احاله.....
۱۴۳	ب) بررسی صلاحیتهای ذکر شده در قانون جرایم رایانه ای.....
۱۴۸	نتیجه گیری.....
۱۵۳	پیشنهادات.....
۱۵۴	فهرست منابع.....
۱۵۴	۱- منابع فارسی.....
۱۵۸	۲- منابع انگلیسی.....

با گسترش ارتباطات و رشد سریع فن آوری اطلاعات و همچنین دسترسی عموم مردم به اینترنت و اطلاعات مهم، که به حق انقلابی در پیشرفت بشری بوجود آورده است، افراد متخلف و مجرم نیز در راستای اعمال غیرقانونی خود از این وسایل ارتباطی و تکنولوژی جدید کمال استفاده را برده و همگام با تغییرات ایجاد شده در نحوه و چگونگی ارتکاب بسیاری از جرایم سنتی نیز تغییرات محسوس و اساسی حادث شده است که لازمه این تغییرات، تجهیز مراجع قضایی و انتظامی به سلاح قوانین جدید برای برخورد با مجرمین این حوزه می باشد. در یک تقسیم بندی کلی می توان جرایم نو ظهور را از لحاظ فلسفه قانونگذاری و قوانین حاکم بر آنها، به دو گروه تقسیم کرد. گروه اول شامل طیفی از جرائم رایانه ای است که با قوانین مربوط به جرائم کلاسیک قابل تعقیب و مجازات هستند و نیاز به قانونگذاری جدید ندارند. گروه دوم شامل طیفی از جرائم رایانه ای است که نیاز به قانون خاص دارند. گروهی از این نوع جرائم شامل تعدادی از جرائم کلاسیک است که رایانه ماهیت آنها را تغییر داده و به لحاظ تفاوت ماهیتی بین نوع رایانه ای و نوع کلاسیک آنها، نیاز به قانون خاص دارند. جعل رایانه ای از جمله این جرایم هست که موضوع تحقیق ما را در بر می گیرد. همانگونه که در جرم جعل کلاسیک حقیقی قلب یا کذبی ساخته می شود، در جرم جعل رایانه ای نیز حقیقی قلب می گردد با این تفاوت که قلب حقیقت در جرم جعل رایانه ای در موضوعات غیر محسوس یعنی داده های الکترونیکی می باشد. به فراخور توسعه روز افزون تکنولوژی و رشد روز افزون استفاده از سیستم های رایانه ای و شکل گیری دنیای نا محسوس در کنار دنیای محسوس و سنتی، بسیاری از جرایم سنتی با تغییرات ماهیتی و شکلی در محیط جدید (سایبری) ارتکاب یافته که جرم جعل نیز از این دست بوده که در محیط جدید با نام جرم جعل رایانه ای اشتهار یافته است. خصوصیات و شرایط حاکم بر محیط جدید می طلبد که با آشنایی کامل با جوانب عصر حاضر و محیط مجازی و شناسایی نقاط ضعف و قوت این محیط به نحوی شایسته و همپا با عصر فن آوری اطلاعات به مقابله با جرایم نوین ارتكابی در این محیط متغیر پرداخته شود. تبیین و بررسی هر چه بیشتر جرایم ارتكابی در محیط مجازی می تواند رافع چالشها و مشکلاتی باشد که در برخورد و پیشگیری از اینگونه جرایم بر سر راه قانونگذار، مراجع قضایی و غیره قرار گرفته است. بررسی آمار جرایم رایانه ای در ایران و جهان بیانگر این واقعیت است که طی سالهای اخیر به طور متوسط شاهد رشد حدود ۱۰

برابری این جرایم هستیم و این رشد روز افزون بر اهمیت و حساسیت توجه به این مسأله به صورت دو چندان می افزاید. آنچه در این پژوهش پیش رو است بررسی و مرور اهم عناوین و مباحث مرتبط با یکی از صدها جرم ارتكابی در دنیای مجازی یعنی جعل رایانه ای می باشد که امید است فتح بایی جهت بررسی جزئی تمامی جرایم محیط مجازی توسط دانشجویان علاقه مند باشد.

الف « طرح موضوع :

استفاده گسترده و رو به رشد افراد و نهادها و سازمانهای دولتی و غیر دولتی از تکنولوژی روز و محیط های مجازی باعث گردیده که بسیاری از مکاتبات و اسناد کاغذی گذشته جای خود را به اسناد و داده های رایانه ای داده و همانگونه که مشاهده می گردد امروزه حتی در محیط های یک اداره کوچک نیز مکاتبات بین قسمتهای مختلف آن اداره (مثلاً اخذ امضاء و دستور رئیس اداره) به صورت سیستمی و رایانه ای صورت می گیرد. فلذا در عصر حاضر در اکثریت قریب به اتفاق نهادهای رسمی و غیر رسمی کشور اسناد کاغذی جای خود را به اسناد الکترونیکی می دهد. در چنین شرایطی لزوم حفاظت و نگهداری و کسب اعتماد عمومی نسبت به این اسناد و داده ها بسیار حائز اهمیت است. از طرفی همین پیشرفت تکنولوژی راههای ارتكاب جرم جعل و دست بردن در اسناد و داده های رایانه ای را برای بزهکاران آسان تر نموده است. مشکل زمان نمود بارزتری دارد که متخلفین و مجرمین وارد سیستم و پایگاه های حیاتی کشور از جمله پایگاه ثبت احوال، پایگاه فرودگاه یا سایر نقاط حساس شده و با جعل داده های رایانه ای موجبات اختلال در کار این ارگانها را فراهم آورند که در بسیاری از مواقع اختلاف ایجاد شده موجب بروز خسارت جبران ناپذیر خواهد شد. فلذا در این خصوص می بایست ساز و کارهای قانونی و آموزشها و آمارگیریهای برخورد با این جرایم به حدی باشد که بدو راه را بر ارتكاب این جرایم مسدود و در صورت وقوع راهکار و ابزار لازم، قانونی جهت برخورد قاطع و کاهش آثار این جرایم پیش بینی گردد.

جرم جعل رایانه ای از فعل مثبت مرتکب تشکیل شده، این جرم با ترک فعل تحقق پیدا نمی کند و شامل وارد کردن، تغییر دادن، حذف (محو) کردن، متوقف کردن عمدی و بدون حق داده های رایانه ای به نحوی که منجر به ایجاد داده های غیر صحیح شود، می گردد.

در واقع موضوع جرم جعل رایانه ای، داده رایانه ای است. داده رایانه ای به معنی هر نمادی از واقعیتها، اطلاعات یا مفاهیم است به شکلی که برای پردازش در یک سیستم رایانه ای مناسب باشد. یکی از شرایط تحقق جرم جعل رایانه ای این است که اعمالی که منجر به ایجاد یک سند غیر معتبر می شوند باید بدون حق انجام شده باشند. بنابراین علم به بدون حق بودن اعمال وارد کردن، تغییر دادن، حذف و متوقف کردن داده هایی که منجر به ایجاد یک داده کذب می شوند برای تحقق جعل لازم است. جرم جعل رایانه ای، یک جرم عمدی است. با توجه به فراملی بودن جرایم رایانه ای و از جمله جعل رایانه ای در بسیاری از موارد اتفاق می افتد که مجرم در مکانهای خارج از مرزهای جغرافیایی کشور مرتکب جرم جعل علیه صحت داده های قابل استناد در ایران یا علیه تبعه ایران شده و اگر بخواهیم بر مبنای قوانین شکلی سنتی با موضوع برخورد نماییم بی شک در موضوع صلاحیتها، محل وقوع جرم، دادگاه صالح و غیره با مشکلاتی برخورد خواهیم نمود که لازم است از قید و بندهای دست و پا گیر قوانین سنتی رهایی یابیم که این امر با اصلاح قوانین قدیمی و یا تصویب قوانین جدید امکانپذیر می باشد.

ب» اهمیت و ضرورت تحقیق :

این تحقیق از آن جهت حائز اهمیت است که قوانین و مقررات موجود و مربوط به جعل رایانه ای در کشور مختصر و محدود بوده و در وضع موجود و با توجه به پیچیدگیهای خاص این جرم جوابگوی نیاز جامعه در حال نبوده چه رسد به آینده؛ طرح این موضوع و تحقیق پیرامون آن به منظور ایجاد سؤال و طرح ابهامهای قوانین موجود در خصوص جرم جعل رایانه ای بوده و حتی اگر در این تحقیق علیرغم تلاش و کوشش، نتیجه قابل توجهی حاصل نشود باز از اهمیت طرح مسأله و روشن نمودن لزوم بحث و بررسی بیشتر آن نخواهد کاست چرا که ایجاد سؤال، خود قسمتی از جواب می باشد!

موضوع جرم جعل رایانه ای بسیار فراتر و گسترده تر از جرم جعل نوشته (جعل کلاسیک) است. چرا که داده شامل متن، صوت، تصویر ثابت، تصویر متحرک، فیلم، برنامه رایانه ای و هر نماد دیگری است که نمایانگر واقعیت ها، اطلاعات یا مفاهیم بوده و قابل پردازش در سیستم های رایانه ای است، می باشد در حالی که جعل کلاسیک ناظر به جعل چیزی است که قابلیت استناد داشته باشد و قابل ارائه و اثر حقوقی بر آن مترتب باشد، موضوع جعل کلاسیک ساختن نوشته و سند، خراشیدن، تراشیدن، محو، اثبات و... می باشد این در حالی است که در محیط دیجیتال امکان ارتکاب طرق جعل فیزیکی وجود ندارد و به شکل دیجیتال یعنی ورود، تغییر، محو، متوقف سازی داده ها و مداخله در داده هارکتکاب می یابد و تحول کاربرد سند و گسترش تدریجی کاربرد اسناد الکترونیکی و تفاوت این اسناد با اسناد کاغذی و تشابه از

اصول اثباتی و استنادی و با توجه به تحول مصادیق جعل در محیط دیجیتال و ظهور مصادیق جدید در کارت اعتباری، بانکداری الکترونیکی، پرداخت الکترونیکی و سرانجام تجارت الکترونیک، چون جعل سنتی کفاف رفع اشکالات و ابهامات موجود را نمی دهد و می بایست نسبت به این موضوع مطالعه دقیق و بررسی موشکافانه به عمل آورد لذا جهت رفع ابهامات و پاسخگویی به اندکی از نیازهای جامعه در جهت آگاهی بیشتر افراد برای پیشگیری از وقوع جرم جعل رایانه ای، بررسی مواد قانونی قانون جرایم رایانه ای و تجارت الکترونیک و همچنین ریشه یابی نقاط ضعف و قوت موضوع در حقوق ایران و ارائه پیشنهاد جهت رفع ابهامات مقررات موجود، این جرم را مورد بررسی قرار می دهیم.

ج «سؤالات تحقیق:

- ۱- تفاوت جرم جعل کلاسیک و جرم جعل رایانه ای چیست؟
- ۲- ارکان و عناصر سه گانه جرم جعل رایانه ای کدامند؟
- ۳- آیا مواد قانونی قانون جرایم رایانه ای و تجارت الکترونیک مرتبط با جعل رایانه ای جوابگوی نیازهای جامعه جهت جرم انگاری، رسیدگی و مجازات مرتکبین این جرم هست؟

د «فرضیه ها:

- ۱- تفاوت اساسی بین جرم جعل رایانه ای و جرم جعل کلاسیک، این است که موضوع جرم جعل کلاسیک اشیاء محسوس شامل نوشته، سند و ... است. ولی موضوع جرم جعل رایانه ای اشیاء نامحسوس شامل داده ها و برنامه های رایانه ای است.
- ۲- ماده ۶ قانون جرایم رایانه ای و ماده ۶۸ قانون تجارت الکترونیک هم اکنون به عنوان رکن قانونی جرم جعل رایانه ای می باشد و عنصر مادی جرم جعل رایانه ای از فعل مثبت مرتکب تشکیل شده و اصولاً این جرم با ترک فعل محقق نمی گردد جرم جعل رایانه ای، یک جرم عمدی است و عنصر روانی جرم جعل در برخی مصادیق سوء نیت عام و در برخی از مصادیق علاوه بر سوء نیت عام، سوء نیت خاص نیز لازم است.
- ۳- قوانین موجود در ارتباط با جرم جعل رایانه ای برخی موارد همانند بحث تعریف جعل رایانه ای، صلاحیت محاکم و عدم تعیین مراتب تشدید و تخفیف مجازات مرتکبین و ... دارای ابهاماتی است که نیاز به اصلاح دارد.

ه «اهداف تحقیق:

- ۱- بررسی ارکان تشکیل دهنده جرم جعل رایانه ای و ابهامات آن
- ۲- تطبیق جرم جعل سنتی و جعل رایانه ای و تبیین وجوه افتراق و اشتراک جعل سنتی و رایانه ای
- ۳- ارائه راهکارهایی برای بالا بردن سطح آگاهی عموم جامعه و پیشگیری از وقوع جعل رایانه ای

۴- بررسی و کنکاش در قوانینی که در آنها به بحث جعل رایانه ای اشاره شده به منظور رفع ابهامات قوانین و تطبیق آنها با مصادیق موجود از جعل رایانه ای و ارائه پیشنهاد به مقنن جهت رفع نواقص و ابهامات قوانین مربوطه در زمان اصلاح

و «پیشینه ی تحقیق :

در مورد بزه جعل سنتی کتاب ها ، مقالات و پایان نامه های مختلفی نگارش یافته و در قانون مجازات اسلامی در مبحث جرائم علیه امنیت و آسایش عمومی به طور مفصل ارکان جعل سنتی مورد بررسی قرار گرفته اما با توجه به اینکه جرم جعل رایانه ای با جرم کلاسیک در مواردی تفاوت اساسی دارد، فلذا این منابع نمی توانند در خصوص جرم جعل رایانه ای به طور کامل رهگشا باشند و در موارد عدیده ای نیز به تبیین و تفسیر قوانین جدیدالتصویب نیاز بوده و منابع قدیمی تا حدودی جوابگو می باشند و جوابگوی تمام نیازهای جامعه حقوقی در ارتباط با جرم نوظهور جعل رایانه ای نخواهند بود

بر همین اساس درباره جرائم رایانه ای پژوهش هایی با عناوین مختلف جرائم مرتبط با رایانه ، جرائم فناوری اطلاعات ، جرائم سایبری، جرائم کامپیوتری ، جرائم اینترنتی و یا عناوینی که با تلفیق دو مورد از عناوین ذکر شده، انجام گرفته و همه این پژوهش ها در واقع جرائم رایانه ای را به صورت کلی مورد بررسی قرار داده اند نه اینکه به صورت اختصاصی یک جرم رایانه ای را انتخاب کرده و به بررسی آن پردازند که برخی از این دسته از پژوهش ها در فهرست منابع ذکر گردیده است.

البته تا آنجا که نگارنده اطلاع دارد هیچ یک از منابع موجود به استثناء چند مقاله مختصر جرم جعل رایانه ای را به طور مجزا مورد بررسی قرار نداده اند بلکه در خلال بحث از جرائم رایانه ای اشاره ای نیز به جعل رایانه ای کرده اند ولی در این پژوهش سعی بر بررسی جعل رایانه ای به طور مفصل بوده است.

ز «روش تحقیق :

با توجه به محدودیت منابع و اینکه مختصر منابع موجود نیز بر مبنای تفسیر مواد قانونی شکل گرفته اند روش تحقیق و تجزیه و تحلیل اطلاعات به صورت کیفی و تحلیل محتوایی انجام گرفته و گردآوری اطلاعات به روش کتابخانه ای و با مطالعات و فیش برداری از کتب حقوقی و همچنین استفاده از مقالات مرتبط با موضوع همراه با استفاده از اینترنت صورت گرفته است.

ح «ساختار تحقیق :

در پایان نامه پیش رو در سه فصل به بررسی بزه جعل رایانه ای پرداخته ایم . بدین صورت که در فصل اول مفهوم شناسی و سابقه تاریخی و تقنینی موضوع را بررسی نمودیم و در فصل دوم ارکان قانونی ، مادی و معنوی و مجازات

مرتکبین جرم جعل رایانه ای مورد بررسی قرار گرفت و در فصل سوم آیین دادرسی، کشف جرم و تحقیقات مقدماتی و ادله اثبات و صلاحیت کیفری جرم جعل رایانه ای مورد بررسی قرار گرفت.

فصل اول: کلیات، مفاهیم و سابقه تاریخی و تقنینی جرایم رایانه ای با محوریت جعل رایانه ای

مبحث اول: مفاهیم و تعاریف اجزاء موضوع

گفتار اول: مفهوم، انواع و ویژگی جرائم رایانه ای

بند اول: مفهوم جرائم رایانه ای

الف: تعریف لغوی

اصطلاح جرایم رایانه ای از ترکیب دو کلمه جرم و رایانه تشکیل و رایانه در لغت مترادف واژه لاتین Computer به معنی محاسبه گر، شمارنده و پردازش گر است و ماشینی است که دارای ویژگی های خاصی است. دو ویژگی مهم آن پردازش (بوسیله C.P.U: central processing unit) ذخیره سازی (بوسیله حافظه اصلی و جانبی) می باشد. اجزاء اصلی رایانه عبارتند از سخت افزار (قطعات الکترونیکی که هر یک وظیفه خاصی دارند و به هم متصل می شوند)، نرم افزار و سیستم عامل. در تعریفی دیگر "کامپیوتر یا رایانه، وسیله یا دستگاهی است که می تواند اطلاعات و برنامه های کار را در حافظه اش نگهداری کند و طبق دستورات موجود در برنامه های مزبور اطلاعات را بپذیرد و پس از پردازش به صورت اطلاعات و گزارش های خروجی مشخص ارائه کند." ^۱ جرم را نیز مترادف بزه و به معنای «گناه، خطا، جور و حیف» ^۲ دانسته اند. ^۳

۱ - ناصر آریا، فرهنگ اصطلاحات کامپیوتر و شبکه های کامپیوتری - چاپ چهارم - تهران - ص ۳۲

۲ - محمد معین، فرهنگ فارسی، انتشارات امیرکبیر، چاپ یازدهم، تهران، ۱۳۷۶، جلد اول، مدخل بزه.

ب: تعریف اصطلاحی

لزوم و اهمیت ارائه تعریف دقیقی از جرایم رایانه ای از این حیث قابل توجه است که بدون وجود تعریف واحد امکان بررسی و کنکاش حقوقی در اطراف جرایم رایانه ای و تجزیه و تحلیل دقیق آنها تا حدودی غیرممکن است و عدم وجود تعریف باعث ایجاد ابهام و سردرگمی برای استفاده کنندگان از فن آوری اطلاعات و همچنین قانونگذاران و سازمانهای مرتبط با این امر شده و همچنین وجود تعریف دقیق می تواند راههای مقابله و پیشگیری از وقوع چنین جرایمی را برای آحاد جامعه فراهم آورد.

با بررسی و کنکاش در قوانین مصوب ملی، هیچ کدام به صورت مستقیم و غیرمستقیم تعریفی از جرایم رایانه ای به عمل نیاورده اند علاوه بر آن در قوانین بین المللی نیز تعریف جامعی که جامع و مانع و مورد قبول جوامع بین المللی باشد وجود نداشته و هر یک از تعاریف موجود به جنبه یا جنبه های خاصی از جرایم رایانه ای پرداخته اند و به عبارتی هنوز اجماع بین المللی برای تعریف جرم رایانه ای شکل نگرفته است.

عدم وجود تعریف واحد از جرایم رایانه ای ناشی از عوامل مختلفی است یکی از این عوامل، تفاوت سطوح کاربری و بهره برداری از فن آوری اطلاعات در کشورهای مختلف و عامل دیگر تفاوت در دیدگاه و نظریات مبانی تعریف و همچنین تفاوت در نظام حقوق کیفری کشورهای مختلف است که موجبات واکنشهای متفاوت را فراهم نموده است^۴

قبل از تعریف اصطلاح جرایم رایانه ای لازم است اندک آشنایی با سیستم رایانه ای و سایر واژه های کلیدی که با جرایم رایانه ای در ارتباط هستند پردازیم؛

سیستم رایانه ای : کنوانسیون اروپایی جرایم سایبر اعلام می دارد، سیستم رایانه ای به معنای هر ابزار یا مجموعه ای از ابزارهای مرتبط و متصل به هم است که مطابق با یک برنامه، پردازش خودکار داده ها را انجام می دهد^۵. قانون تجارت الکترونیکی ایران نیز در بند و او ماده ۲، سیستم رایانه ای را هر نوع دستگاه یا مجموعه ای از دستگاه های متصل سخت افزاری - نرم افزاری دانسته که از طریق اجرای برنامه های پردازش خودکار داده و پیام عمل می کند. بند الف ماده یک لایحه مبارزه با جرایم رایانه ای در تعریف سیستم رایانه ای مقرر می داشت : «سیستم رایانه ای، هر نوع دستگاه یا مجموعه ای از دستگاههای متصل سخت افزاری - نرم افزاری است که از طریق اجرای برنامه های پردازش خودکار داده عمل می کند».

۳ - از جرم یا بزه تعاریف گوناگونی شده است. قانون مجازات اسلامی جرم را فعل یا ترک فعلی می داند که در قانون برای آن مجازات تعیین شده باشد (ماده ۲ ق.م.ا).

۴ - حسینعلی بای - بابک پورقهرمانی، بررسی فقهی و حقوقی جرایم رایانه ای، انتشارات پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، قم، چاپ اول ۱۳۸۸، ص ۳۲

۵ - بند اول ماده ۱ کنوانسیون اروپایی جرایم محیط سایبر (بوداپست ۲۰۰۱)

اینترنت^۶: مجموعه ای از شبکه های کامپیوتری همگون یا ناهمگون است که با دروازه های شبکه ای به هم متصل می شوند. کار این دروازه های شبکه ای انتقال دادن و تبدیل پیام ها از پروتکل های شبکه فرستنده به شبکه های گیرنده است. با توجه به قابلیت های بسیار بالای این شبکه که مجموعه جهان را به شهر کوچک تبدیل نموده و امکان دسترسی به اطلاعات مختلف را با فشار دادن یک کلید امکانپذیر ساخته است امکان ارتکاب جرایم متعدد و مختلف نیز برای مجرمان به وجود آمده است.

شبکه ۷: شبکه رایانه ای مجموعه ای از رایانه های متصل به یکدیگرند که قادرند به مبادله اطلاعات بین یکدیگر پردازند امروزه این اتصال ممکن است به وسیله سیم، لیزر، مایکروویو و یا ماهواره مخابراتی انجام گیرد.

فضای سایبر^۸: سایبر از یک لحاظ به معنای مجازی و غیر ملموس است و اصطلاحاً فضای سایبر محیطی است مجازی و غیر ملموس که در فضای شبکه های بین المللی (که از طریق اینترنت به هم وصل می شوند) وجود دارد و در این محیط تمامی اطلاعات مربوط به افراد، ملتها، فرهنگها و کشورها به شکل دیجیتالی وجود داشته و قابل استفاده و در دسترس کاربران قرار دارد. که با توجه به طبع چنین محیطی و سهل الوصول بودن دسترسی به اطلاعات در این محیط، فرصت بسیار مناسبی را در اختیار افراد شرور قرار داده تا به راحتی جرایم عدیده ای را مرتکب شوند^۹

با مقدمات مذکور و با توجه به اینکه تا به حال تعریف واحد و قابل قبول همگانی از جرایم رایانه ای صورت نگرفته است فلذا ناگزیریم به تعاریف ارائه شده از جانب سازمانهای بین المللی و کشورهای مختلف و حقوقدانان داخلی و خارجی پردازیم

۱- تعریف ارائه شده از جانب سازمانهای بین المللی:

سازمان همکاری توسعه اقتصادی (OECD^{۱۰}) در سال ۱۹۸۳ در تعریفی موسع از جرایم رایانه ای مقرر داشت؛ سوء استفاده از رایانه ها شامل هر رفتار غیر قانونی، غیر اخلاقی یا غیر مجاز مربوط به پردازش خودکار و انتقال داده ها است در این تعریف صراحتاً از واژه در سوءاستفاده از کامپیوتر به جای واژه حقوقی «جرم» استفاده شده است و شامل کلیه رفتارهای غیرقانونی، غیرمجاز و غیراخلاقی است و این واژه ها دایره ای وسیع تر از مفهوم جرم دارند^{۱۱}

^۶ - internet

^۷ - net, network, network structur

^۸ - cyber space

^۹ - حسینعلی بای - بابک پورقهرمانی، پیشین، ص ۱۷ و ۱۸

^{۱۰} - Organization For Economic Co-Operation and Development.

^{۱۱} - برومند باستانی، جرایم کامپیوتری و اینترنتی جلوه ای نوین از بزهکاری، انتشارات بهنامی، تهران ۱۳۹۰، ص ۳۰

شورای اروپا علیرغم ایراد به تعریف سازمان همکاری توسعه اقتصادی خود تعریفی از جرم رایانه ای به عمل نیاورده و در بند ۲۸ گزارش توجیهی توصیه نامه (۸۹) R^{۱۲} به این نکته تصریح شده که تعریف کردن جرم مربوط به رایانه به عنوان طبقه ویژه ای از جرم بسیار مشکل است. سازمان ملل، انجمن بین المللی حقوق جزا و کنوانسیون جرایم سایبر که هر یک به نحوی به جرایم رایانه ای پرداخته اند از ارائه تعریف مستقل در خصوص جرایم رایانه ای امتناع نموده و بیشتر مصادیقی از جرایم رایانه ای را به تعاریف قبلی افزوده اند.^{۱۳}

۲- تعریف کشورها از جرم رایانه ای :

با توجه به پیچیدگی و وسعت موضوع جرایم رایانه ای هر یک از کشورها تعریفی از جرم رایانه ای ارائه داده اند که به عنوان نمونه به مواردی اشاره می گردد:

در ایالات متحده آمریکا تعریف موسعی از جرایم کامپیوتری به عمل آمده است: "هر اقدام عمدی که به هر ترتیب با کامپیوتر مرتبط بوده و موجب ایجاد خسارت به بزه دیده شده و مرتکب از این طریق منافی را تحصیل کند، جرم کامپیوتری است".^{۱۴}

در حقوق کانادا نیز؛ "جرم رایانه ای شامل هر فعالیت مجرمانه ای است که دربرگیرنده کپی، استفاده، جابجایی، مداخله، دسترسی یا سوءاستفاده از سیستم های رایانه ای، عملکرد رایانه، داده ها یا برنامه های رایانه ای باشد".^{۱۵}

در ژاپن پلیس ملی این کشور معتقد است که جرایم متضمن اعمال توأم با بی مبالاتی یا حوادثی که موجب تخریب عملکرد سیستم کامپیوتر یا استفاده غیرقانونی از آن باشد، جرم کامپیوتری است.^{۱۶}

در حقوق ایران با توجه به قوانین موجود تاکنون تعریف خاصی از جرم رایانه ای در قوانین مصوب وجود نداشته و قوانین مصوب از جمله قانون جرایم رایانه ای صرفاً به ارائه لیست جرایم و مجازات آنها پرداخته شده است.

۳- تعریف جرم رایانه ای از دیدگاه محققین داخلی و بین المللی:

در حقوق داخلی در طی چند سال گذشته تعدادی از مؤلفین و پژوهشگران در راستای تعریف جرایم رایانه ای مطالبی ارائه داده که به عنوان نمونه به مواردی از آنها اشاره می گردد

۱۲ - بند ۲۸

۱۳ - حسینعلی بای - بابک پورقهرمانی، پیشین، ص ۲۸

۱۴ - رضا پرویزی، جرایم رایانه ای، تهدیدی علیه فن آوری اطلاعات (مقاله)، مجله عصر ارتباطات، شماره ۱۶

۱۵ - حسینعلی بای - بابک پورقهرمانی، پیشین، ص ۳۲

۱۶ - همان